

John Fletcher & Philip Massinger

DE TRAGEDIE VAN DE HEER  
JOHAN VAN OLDENBARNEVELT

*(The Tragedy of Sir John van Olden Barnevelt)*

Vertaling en bewerking Tom Kleijn

Opgevoerd in Londen tussen 14 en 27 augustus 1619, dus kort na de executie van Van Oldenbarnevelt op het Binnenhof te 's Gravenhage op 13 mei 1619. Na de première werden verdere opvoeringen op last van de Master of Revels [Hofintendant], Sir George Buck, en de bisschop van Londen verboden.

Naar de uitgave van A.H.Bullen (Londen 1883),  
geannoteerd door Dr. Wilhelmina P. Frijlinck (1922).

## PERSONEN IN HET STUK

Graaf MAURITS, *prins van Oranje, Kapitein-Generaal van het Staatse leger*  
Graaf WILLEM LODEWIJK, *graaf van Nassau, zijn neef*  
Graaf FREDERIK HENDRIK, *jongste broer van Maurits*  
BREDERO *en*  
Van DORT, *heren van de Staten-Generaal*

Heer Johan van OLDENBARNEVELT, *landsadvocaat van Holland en West-Friesland*  
WILLEM van OLDENBARNEVELT, *gouverneur van Bergen-op-Zoom, zijn zoon*  
GILLES van LEDENBERG, *secretaris van de Staten van Utrecht*  
HUGO GROTIUS, *stadsadvocaat van Rotterdam*  
ROMBOUT HOGEBOUTS, *stadsadvocaat van Leiden*  
MOERSBERGEN, *hoofd van de adel in Utrecht, Arminiaan*  
BOISISSE *en*  
MORIER, *Franse gezanten*  
HOLDERUS, *Arminiaanse predikant*  
ROCK-GILES, *een burger van Utrecht*  
Van der MEYLEN, *burger van Utrecht*  
LEDENBERG's ZOON, *een jongen*

[TAURINUS, *predikant, leider der Arminianen*] \*  
[UYTENBOGAERT, *Arminiaanse theoloog, vriend van Van Oldenbarnevelt.*] \*

2 Kapiteins

2 Heren

2 Burgers

Een luitenant

PROVOOST

Barnevelt's KNECHT

Drie BEULEN van Haarlem, Leiden en Utrecht

Een Boodschapper

MEVROUW BARNEVELT

DOCHTER van Barnevelt

VROUW VAN DE PROVOOST

EEN ENGELSE DAME

4 NEDERLANDSE VROUWEN

[EEN NEDERLANDSE WEDUWE] \*

*Heren, Kolonels, Kapiteins, Officieren, Soldaten, Wachten, Arminianen,  
Burgers, Vrouwen, Jongens, Jagers, Dienaren.*

\* ) komen niet voor in het stuk.

## EERSTE BEDRIJF.

### SCÈNE EEN.

*Barnevelt, Moersbergen, Ledenberg, Grotius komen op.*

BARNEVELT

De Prins van Oranje, verder wordt niemand genoemd!

Dat hij in zijn eentje de vader is van dit land ?

Zei je dat ?

LEDENBERG

Ik zeg wat het volk zegt.

BARNEVELT

Dat de Provincies aan zijn arm en zwaard

hun vrede en voorspoed danken ?

Dat hij ons als bezieler van het leger

naar de overwinning leidt ?

MOERSBERGEN

Dat wordt in Utrecht gezegd, meneer.

LEDENBERG

Ja, en nog meer. Dat we zonder hem ten prooi zouden vallen  
aan wanhoop en ellende en onze voorspoed voorgoed verliezen.

GROTIUS

Dat alles wat wij besluiten alleen maar  
loze woorden zijn, vergeten zodra ze zijn gezegd,  
als hij onze plannen niet ook tot ons voordeel  
had uitgevoerd. Dat wordt in Rotterdam beweerd.

LEDENBERG

En dat wordt  
met zo'n overtuiging beweerd, dat de Prins het zelf gelooft.

GROTIUS

En zo zwelt zijn trots steeds meer aan  
en verdwijnt zijn gebruikelijke bescheidenheid.  
Daardoor ziet hij het leger als zijn schepping  
en eigent hij zichzelf ieder succes toe, zonder  
acht te slaan op u en alle anderen. U komt niet eens  
in aanmerking voor de tweede plaats.

BARNEVELT

Toen ik hem de eerste plaats gunde  
deed ik mezelf tekort, want die plaats kwam mij toe.

Het labyrint van de politiek waarin ik  
de sleutel voor onze voorspoed heb gezocht,  
vergde een hoofd met meer kennis en een moed,  
die net zo onverschrokken is als de zijne –  
al moet ik zeggen dat zijn moed groot is.  
Zijn excellentie heeft hij alleen aan mij te danken.  
Voor al het geld, immers de motor en kracht van oorlog,  
voor de hulp van Engeland en de Franse bijstand,  
heb ik gezorgd. En moet ik nu toezien,  
nu aan mijn werkzaam leven een einde komt,  
nu ik met eer beladen van mijn rust genieten wil,  
hoe de oogst, waarvoor ik zo hard heb gewerkt,  
de buit wordt van een ander ? Dat de dank van het volk  
en hun verering, die mijn weg naar het graf veraangenamen,  
nu naar een ander gaan ? Dat de vruchten van mijn moeite,  
van mijn waagstukken op de tafel van een ander prijken ?  
[50] Nee, dit ondankbare land, dit lafhartig volk,  
zo bot als het gaat om mijn verdiensten, zal beseffen  
dat hij die de Spaanse plannen dwarsboomde  
en hun duistere werken weerstond, hij die de staat  
maakte tot wat hij is, dit alles net zo goed om kan keren,  
voordat hij zich zo roemloos weg laat sturen.

#### MOERSBERGEN

U moet weten, meneer, dat ik als een vriend  
van u houd en ik heb u altijd gezien  
als een wijs mens. Blijf zoals u was,  
dan blijf ik ook dezelfde. Had ik  
die laatste verwarde woorden niet gehoord,  
had ik gezworen dat alleen redelijkheid,  
niet hartstocht, aan de wieg van Barnevelt stond.  
Maar nu vind ik u minder dan een man,  
minder dan een gewone man, omdat u de wedloop  
die u zo lang en dapper liep, wilt eindigen als een kind.  
Want dat hebben de vele jaren en te veel eerbetoon  
van u gemaakt.

#### BARNEVELT

Heb je het over mij ?

#### MOERSBERGEN

Over u, meneer.  
Want is het geen kinderlijke dwaasheid (jeugdige overmoed  
kan ik het moeilijk noemen), te vertrappen waarvoor u  
uw hele leven heeft gezwoegd ? Moet Barnevelt,  
die alleen nog moet leren waardig te sterven, nieuwe wegen  
in slaan om nog eens roem te oogsten ? En alles

wat hij met veertig jaar hard werken voor de staat  
tot stand bracht, in twee maanden tijds  
voor het nageslacht ruïneren ? En waarvoor ?  
Om roem, applaus van het volk te krijgen ?  
Wat moet een grijsaard met zulke waren ?

GROTIUS

Je beledigt hem.

MOERSBERGEN

Dat is beter dan hem te vleien, zoals jullie doen.  
Kom tot uzelf en bedenk dan hoe weinig  
u opschiet met veranderingen in de Staat.  
Als u (de hemel verhoede dat plan, zelfs  
de gedachte eraan is een misdaad)  
de oude tirannie van Spanje weer herstelt,  
denkt u dan dat u belangrijker zou worden  
of veiliger voor gevaar ? Of wilt u  
de regering in een monarchie veranderen ?  
Stel dat dit lukt en uw favoriet wordt als vorst geïnstalleerd,  
zou uw gezag dankzij hem dan groter worden ?  
Laat u toch niet als een kind misleiden!  
Wat kunt u van een verandering meer verwachten  
dan wat u nu al bezit ?

BARNEVELT

Meet mijn plannen  
niet af aan de jouwe.

MOERSBERGEN

Ik weet niet waar U op uit bent –  
[100] Alleen in naam was u geen koning,  
maar uw absolute macht was even groot.  
Wie werd de afgelopen dertig jaar zonder uw instemming  
aangesteld in dienst van de uitvoerende macht of de regering ?  
Of benoemd tot ambassadeur, waardoor je gemakkelijk tot eer  
en rijkdom komt? Wie heeft er ooit zonder uw verlot  
een functie bekleed ? Uw bezit groeide veel meer dan  
dat van een privé-persoon. Uw broers, zonen, vrienden  
en familie zijn rijk geworden aan bezit en ambten.  
Ja, zelfs die graaf Maurits, nu dus prins van Oranje,  
wiens populariteit u zo ziekelijk benijdt, stond onder uw bevel.  
Wanneer trok hij ten strijde zonder uw verlot ?  
Welke veldtocht begon hij die u niet vooraf toestond ?  
Deelde u niet in de eer van elk van zijn overwinningen ?  
Werd niet voor iedere roemrijke actie die hij ondernam  
uw raad gevraagd ? Als dit alles voor uw eerezucht

te weinig is en u nog meer verlangt, vrees ik  
dat dat tot uw vernietiging zal leiden.

BARNEVELT

Als ik val, val ik niet alleen, want in mijn ondergang  
zullen ook mijn vijanden hun graf vinden.  
Moersbergen, je bent in positie mijns gelijke,  
maar het vuur van eer, dat in jou dood is,  
brandt fel in mij en alle roem die ik heb vergaard,  
zal ik koesteren met net zoveel zorg als waarmee  
ik haar verwierf. Lees de verhalen maar  
over mannen, die fameus zijn om hun moed en wijsheid,  
en je zult zien dat de zucht naar roem de laatste  
zwakte is, waaraan wijze mannen worden blootgesteld.  
Laat hen mijn voorgangers zijn.

GROTIUS                      Nu is Barnevelt  
weer zichzelf en daarmee is alles gezegd.

LEDENBERG

Ik kan als secretaris van de Staten van Utrecht,  
een functie die ik aan u te danken heb, bruikbaar  
voor u zijn, als u nu een beroep op mij doet.

GROTIUS

U weet dat ik geheel de uwe ben.  
Ik zal u nooit vragen welke koers u vaart,  
maar op uw raad vertrouwen  
zoals de ouden op hun orakels.

MOERSBERGEN

Ik spreek niet als een vleier, maar als vriend.  
In elk voorstel dat de Staat niet schaadt,  
ga ik even ver mee als ieder ander.

*2 Kapiteins komen op.*

BARNEVELT

Ik dank jullie allemaal, binnenkort  
zullen jullie meer weten. Wie zijn dit ?

LEDENBERG

Kapiteins die met de gevolmachtigden  
ruzie om geld hebben gehad.

BARNEVELT

[150] O ja, ik weet het weer.

1 KAPITEIN

Vijandelijke troepen ga je zonder angst te lijf  
en nu ben je te bang om een verzoekschrift  
aan een staatsman, onze goede vriend, te geven ?

2 KAPITEIN

Ik hoef niet naar hem toe te gaan,  
hij heeft ons gezien. En hoewel ik soldaat ben,  
vind ik hoe hij ons tegemoet loopt angstaanjagender  
dan elk oprukkend vijandelijk leger dat ik ooit zag.

1 KAPITEIN

We moeten pal staan.

BARNEVELT

Jij, meneer, jij ?

2 KAPITEIN

Mijnheer.

BARNEVELT [*verscheurt het verzoekschrift*]

Dit vind ik van jullie. Jij bent het die op zijn strepen stond,  
toen je compagnie werd gecontroleerd op onterecht ontvangen soldij  
voor gesneuvelden. Je brulde luidkeels: 'Ik ben van stand,  
een commandant, moet ik dan voor de Heren Staten buigen,  
(en dit zei je smalend) die enkel kooplui zijn en advocaten,  
kruideniers en apothekers, en misschien van nog lager rang ?'  
Weet, meneer, dat zijn ze niet. Het zijn de machthebbers  
en de vorsten van wie jij je loon ontvangt. Maar nu niet meer.

1 KAPITEIN [*terzijde*]

Die blaast wel heel hoog van de toren.  
Doen alle staatslieden dat?

2 KAPITEIN

Alstublieft, meneer.  
Het was de wijn en mijn drift.

BARNEVELT

Nee, meneer, het was plichtsverzuim.  
Maar ik zal de tong die dat zei, dronken of nuchter,  
een lesje leren. Geloof me: je compagnie is ontbonden.  
Ga je maar beklagen bij die grote generaal van jou en vraag hem  
of hij je op zijn kosten in dienst houdt – kom, Moersbergen.

*Barnevelt, Moersbergen en Grotius gaan af.*

LEDENBERG

Het spijt me voor je, kapitein, maar troost je:  
ik houd van soldaten en zal er alles aan doen  
om je in dienst te houden. Nog een goede dag, heren. – *Exit*.

1 KAPITEIN

Er is nog hoop,  
je hebt nog één vriend over.

2 KAPITEIN

Je vergist je, man.  
Je kent die man niet die mij zijn hulp belooft.

1 KAPITEIN

Wie is het dan ?

2 KAPITEIN

Ledenberg, een van die Heren Staten, en heel machtig.  
Was hij ook maar zo eerlijk. Hij heeft nog nooit  
iets goeds gedaan voor iemand en toch komt iedereen  
die ontevreden was, tevreden bij hem vandaan.  
Hij belooft je van alles. Ik zag hem ooit voor de deur  
van de kerk met de hoed in zijn hand wel een uur lang  
tegen een bedelaar aan praten, maar daarna liet hij hem staan,  
[200] en gaf hij hem geen rooie duit. Zo doet hij aan de buitenkant  
alsof hij medelijden heeft, maar van binnen is hij  
een duivel. Dat hij de pest krijgt. Wat heb ik aan hem ?  
Door Ledenberg zal mijn zaak niet in orde komen.

1 KAPITEIN

Wat ga je dan doen ?

2 KAPITEIN

Barnevelts vrouw omkopen of meneer zijn zoon  
een lekkere meid bezorgen, wanneer hij flink gedronken heeft.  
Dat is de enige manier.

1 KAPITEIN

Ik heb wat gespaard,  
dat kun je hebben. En had ik het geweten  
toen ik uit Londen vertrok, had ik wel  
een geschikt mokkel voor je meegenomen.

2 KAPITEIN

Wat, zijn er daar dan zoveel dat je er mij  
ook een kunt bezorgen ?



\1 KAPITEIN

Meer dan genoeg, man!

En die zich aanbieden, kun je nauwelijks van je af slaan.

Ik bedoel nu met de wapenstilstand, want er is een wapenstilstand.

In de zomer hebben die arme schepsels verschrikkelijk weinig werk.

Wanneer er dan een nieuw toneelstuk vertoond wordt,

verpanden ze hun juwelen en gaan in hun beste jurken

in de beste lokalen op zoek naar vrijers.

Ze pronken met hun verleidingen en roepen luidkeels:

'Kom mee, wij kunnen jullie echte vrede bezorgen !'

Ik had er gemakkelijk een mee kunnen krijgen

die jou had kunnen helpen, voor drie maanden onderhoud,

wat zure haring, olie, brood en sardientjes.

Maar genoeg gekkigheid, terug naar jouw zaak.

Laten we zien of geld wat uithaalt.

2 KAPITEIN

Dank bij voorbaat, beste vriend. – *Exeunt.*

## SCÈNE TWEE.

*Barnevelt, Moersbergen, Ledenberg, Grotius en Hogerbouts komen op. [Twee predikanten, Taurinus en Uitenbogaert zijn geschrapt.]*

BARNEVELT

De Staten zijn in zitting. Ik zal doen wat ik kan

en deze heren beloven hetzelfde. Ik deel

uw opvatting in alle geloofszaken

en zal me openlijk bekennen

tot de Arminiaanse sekte.

GROTIUS

Dat strekt u tot eer.

HOGERBOUTS

Wij zullen bidden voor uw voorspoed.

BARNEVELT *[tegen de predikanten]*

Eerbiedwaardige heren,

wees mij goedgezind. Het is allang bekend

dat ik op uw hand ben en daarom in smaadschriften

word bespot. Maar de tandeloze haat

van hen die ze schrijven, veracht ik.

HOGERBOUTS

Die verdienen niets dan verachting.

#### BARNEVELT

Dat vind ik ook. Maar uw opvattingen  
stuiten overal op veel weerstand. Ik weet  
[250] dat de Prins van Oranje een gezworen vijand is  
van alles waarin jullie geloven. Hij heeft plechtig verklaard  
jullie in alles tegen te werken en kiest daarmee voor de bestaande orde.  
Maar wij, die ons willen bevrijden van de heerszucht  
van de heersende Synode, moeten pal staan.  
Ik sta voor jullie in. Mijn advies is burgers,  
die voor onze partij gewonnen zijn, nieuwe compagnieën  
in dienst te laten nemen, die hen kunnen beschermen  
tegen de brutaliteit van de Staatse soldaten,  
die onder meer in Utrecht gelegerd zijn. Maar probeer  
die soldaten ook te bewerken en maak hen duidelijk  
dat de provincie Utrecht, die hun soldij betaalt,  
ook recht heeft op hun ondersteuning.  
Zoals in Utrecht, moet het ook in Rotterdam gebeuren  
en in andere steden die ik nu nog niet noem.  
Verdere aanwijzingen krijgen jullie binnenkort,  
dus tot ziens.

#### GROTIUS

Ik ga naar Rotterdam en onmiddellijk aan de slag.

#### LEDENBERG

Daarmee is een goed fundament gelegd.

#### GROTIUS

En mag het gebouw tot grote bloei komen.

#### MOERSBERGEN

Laat me jullie dit zeggen: wanneer godsdienst  
een dekmantel wordt voor kwade bedoelingen,  
leidt dat zelden tot succes.

#### BARNEVELT

Jullie zijn te vroom. We leven niet  
met heiligen, maar met slechte mensen  
en ieder middel, welk dan ook,  
waarmee wij hun plannen kunnen dwarsbomen  
moeten we omhelzen en koesteren. Deze koers  
(een vroom gezicht opzetten) zal onze acties  
ondersteunen en de burgers voor ons winnen.  
Laat hen soldaten ronselen die aan onze kant staan,  
om ons te steunen in de nu ongelijke strijd  
tegen die trotse prins van Oranje, die ons verkettert.

Wanneer hij te weten komt dat er regimenten zijn die ons gehoorzamen en niet afhankelijk zijn van zijn gunst, bindt hij wel in en wordt ons aanzien vergroot.

MOERSBERGEN  
Laten we dat hopen.

*Bredero, Van Dort en Bodes komen op.*

BREDERO  
Goedendag, mijnheer.

VAN DORT  
Geachte monsieur de Advocaat,  
u bent al vroeg op.

BARNEVELT  
Dat is mijn plicht als ik de heren van dienst wil zijn. Zullen we gaan ?

BREDERO  
De Prins ontbreekt nog. En omdat hij in deze vergadering zijn eed van trouw moet afleggen, kunnen we beter op hem wachten.

BARNEVELT  
Laat hem dan meteen maar zeggen dat hij ons met die eed zijn wet wil opleggen !  
We hoeven met onze eerbied de wind in zijn zeilen die toch al bol staan, niet nog meer aan te wakkeren.  
O, mijne heren, wat doet u toch ?  
Hebben we niet met zoveel bloed onze vrijheid veroverd ?  
[300] Onze band met de Spaanse koning verbroken om dan nu onze slaafse nekken te buigen voor hem die niet meer is dan wat wij van hem maakten ?  
Want, bedenk wel, deze Prins van Oranje is, net als Barnevelt, een dienaar van de Heren Staten.  
Net zoals ik wordt hij door u betaald, de stand die hij ophoudt, gaat op uw kosten.  
Als Uedele Heren nu zo eerbiedig op hem wachten, tot het hem belieft te verschijnen, stemt u met zijn meerdere eer en glorie in.  
En accepteert u daarmee, omdat u niets durft te ondernemen, dat hij niet beseft dat de absolute macht in uw handen ligt.

VAN DORT

Ik heb de Landsadvocaat  
nog nooit zo opgewonden gezien.

BARNEVELT

Nu geduld hebben zou gevaarlijk zijn.  
Luister naar mijn goede raad die u nog nooit  
heeft teleurgesteld. Laat hem voelen  
dat elk lid van deze hooggeachte Staten  
in macht niet voor hem onder doet.  
Als we in zitting zijn, zal ik dit nader toelichten.  
Laat de bodes van dit hof hem gelasten  
niet binnen te komen, tot het Uedele Heren  
behaagt hem daartoe op te roepen.

VAN DORT

Ja, dat wordt tijd –

LEDENBERG

– ook voor de eer van de Staten.

VAN DORT

Vooruit,  
u hebt mijn stem ...

BREDERO

... en die van mij. We volgen  
ons gezond verstand.

VAN DORT

Daar ben ik het mee eens.

BARNEVELT [*terzijde*].

Met deze vernedering heb ik een voet op zijn nek gezet  
en binnenkort zet ik de ander op zijn hoofd  
en stamp hem naar het midden van de aardbol.

LEDENBERG

Houd die deuren hier gesloten –

*Exeunt*